
A SZOCIOLÓGIAI TANULMÁNY- PÁLYÁZAT DÍJAZOTT DOLGOZATAI

Keresztényi Ágnes

A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS HATÁSA A TELEPÜLÉS SZOCIÁLIS ÖSSZETÉTELÉRE

A városnak minősített települések (mint pl. Zenta) csaknem minden esetben mágnesként hatnak a környező településekre, s így lakóik száma a gazdaság fejlődésével párhuzamosan növekszik.

Zenta esetében ez rendhagyó, amit az alábbi táblázat is bizonyít.

Település	1953	1961	1971	1981
Bogaras				1.005
Felsőhegy	2.204	1.812	1.783	2.536
Kevi	1.697	1.438	1.447	1.414
Zenta	23.320	25.062	24.723	23.690
Tornyos	2.667	2.769	3.463	1.874
Összesen	29.898	31.081	31.416	30.519

1961-ben a község 31081 lakosa közül Zentán 25062, azaz 80,64%-a élt, míg 19,36%-a (szám szerint 6019) a tanyavilágban.

Tíz év múlva a községet 31416 lélek lakja, azaz lakóinak száma 1,08%-kal növekszik. Ugyanakkor a város lakóinak a száma 25062-ről 24723-ra, azaz 1,35%-kal csökkent, a falvak viszont 11,2%-kal gyarapodtak.

Ez a rendhagyó eset az elkövetkező tíz évben is jelen van: a község lakosságának a száma 1971–1981 között 2,85%-kal csökken. Zentáé 4,18%-kal. A települések számbeli gyarapodása azonban lelassul, mindössze 2,03%.

Zenta lakóinak részaránya a község összlakosságához viszonyítva 1971-ben 80,64%, 1981-ben pedig már csak 77,62%.

Megjegyzés: Bogaras 1970-ben lett önálló helyi közösség. Nyilvántartása korábban a szomszédos Tornyos és Felsőhegy között oszlott meg.

Felsőhegy mindössze öt kilométerre van Zentától. Mivel ott sokkal olcsóbbak a telkek (és könnyebben is hozzá lehet jutni), az utóbbi években egyre több zentai polgár épített ott házat.

Vonzert emlegetni, ilyen mutatók mellett, nem lehet. Sőt! A hanyatlás kérdése kívánczik terítékre. Mi ennek az oka? Zenta nem tartozik a tipikus agrárközségek közé, nem is osztozik sorsukban. Míg az egész tájegységen – átlagosan és községek szerint a hatvanas évek második felében – csökken a foglalkoztatottak száma, itt – ez is sajátos tünet – fokozatosan emelkedett! A tevékenységi körök szerinti megoszlás mutatói még kedvezőbbek: a produktív népességnek, mindössze 32,2%-a kötődik a mezőgazdaság magánszektorához, és az sem mellékes, hogy Észak-Bácska községei közül innen mentek legkevesebben külföldre dolgozni. Mégis fogy a városi lakosság! Mi van a mutatók mögött?

A taszítás rejtett rugóit a városban kell keresni. Zenta gyáripara tulajdonképpen a felszabadulás után keletkezett. Az új létesítmények java (cukorgyár, tésztagyár) a hatvanas években épül fel, s ekkor kerül sor a régebbi üzemek felújítására, bővítésére: a gyáripar tulajdonképpen csak az utóbbi tizenöt év alatt kezdte szaporítani a munkahelyeket. Addig a sok évtizedes megállapodottság, a lassú gazdasági hanyatlás taszította kifelé a nagy múltú mezőváros emberfeleslegét. A vándorlás útjai nem a barázda felé vezettek (nagy tévedés lenne ilyesmit állítani az ismert adatok alapján), ekkora csáberővel nem bírtak a külső területek. Az emberek messzebbre mentek. Más foglalkozások felé. A nyolc évtizedes kényszerű megállapodottság nem múlhatott el nyomtalanul: a szükség vándorútra kényszerítette és szoktatta a népet. Régebben kubikusok és cselédlányok mentek a kenyér után, mert abból itt a vastag húsú földön ritkán jutott elég, mostanában szakmunkásokat és értelmiségieket csábítanak másfelé a jobb életfeltételek.

A rőghöz kötött mozdulatlanság, mely annyira jellemezte a földosztást álmódó népes agrárfalvakat, Zentán kevésbé érvényesül. Zenta népességét mozgékonyosságra tanította a sors, itt a harmadlagos tevékenységi kör is a mobilitás tényezője: a közoktatás intézményei járhatóbbá teszik a felfelé irányuló vándorlások útját. Nincs statisztikai kimutatás arról, hogy a zentai születésű értelmiségiek hány százaléka tér vissza a diplomával szülővárosába, de ha lenne, kiderülne belőle, hogy ez a nagy múltú város viszonylag több értelmiségit ad a tágabb közösségnek, mint Vajdaság bármely más települése.

Zenta gazdasága 1971–1981 között

A község gazdasága ebben az időszakban a következő új létesítményekkel gazdagodik: évi 6 ezer vagonos kapacitású malom épül, üzembe helyezik a Crvena Zastava Szerszámgyárat, a melasz feldolgozót, a készletgyárat, kiépül az öntözőtelep, korszerű szarvasmarha- és sertésfarm létesül, szárító és takarmánykeverő épül, megkezdik a gomba nagyüzemi termesztését.

Bővítik és korszerűsítik a következőket: a cukorgyárat, a hőerőtelepet, a textilgyárat, a TAMP Fémipari Üzemet, a tésztagyárat, a cipészüzemet stb. Ekkor épül ki a ma már nemzetközi áruforgalmat is lebonyolító kikötő.

Gyáripari termelés

Vállalat	1970	1980	egység
TAMP	1.150	3.200	tonna armatúra
TAMP	1.250	"	szürke öntvény
TAMP	-	21	tonna szerszám
bútorgyár	4.850	600	komplett szobabútor
kendergyár	827	1.400	tonna kenderrost
kendergyár	5.017	7.000	köbméter lemez
textilgyár	6.130	7.212	000 m ² pamutszövet
Žitopromet	38.214	47.730	tonna malomipari termék
Žitopromet	3.500	6.400	tonna tésztaféle
Žitopromet	2.070	2.917	tonna péksütemény
cukorgyár	30.210	56.050	tonna kristálycukor
dohányfeldolgozó	935	1.090	tonna dohány

A bútorgyár az előző évben (1979-ben) 5367 komplett szobabútort állított elő. A termelés azonban nem volt összhangban az értékesítési lehetőséggel, óriási raktárkészlete van, a gyárat kényszerigazgatás alá helyezik – innen a nagyfokú csökkenése a termelésnek.

Noha a kenderrost egyre keresettebb termék, a kóro termesztése se a szocialista országoknak, se az egyéni termelőknek nem kifizetődő. A nyersanyag egy részét – szolidaritásból – a zentai agráripari kombinát (ahová a kendergyár is tartozik) termeszt. A nyersanyag másik részét pedig a kishatárforgalmi kereskedelmi egyezmény keretében Magyarországról (Szeged határából) importálják.

A textilgyárban a hetvenes években varroda létesül, a korábban végterméknek számító pamutszövet mint nyersanyag jelentkezik. Ma a textilgyár konfekciója a bel- és külföldi piacon egyaránt igen keresett termék.

A cukorgyár termelése egyrészt nagymértékben függ az időjárástól, másrészt a répa cukortartalmának a fokától. 1978-ban például a hektáronkénti mintegy átlag 390 mázsás hozam ellenére 68.970 tonna cukrot állított elő.

A gyáripar továbbfejlesztésekor arra törekedtek, hogy a gazdaság korábbi késztermékeit (hús, gomba, főzelékféle, pamutszövet, melasz stb.) mint nyersanyagot dolgozzák fel.

Zenta mezőgazdasága és feldolgozóipara 1975/76-ban egyesül, ekkor alakul meg a község legnagyobb gazdasági szervezete, az agráripari kombinát, amely ma a következő munkaszervezeteket öleli fel: a 8.570 hektár szántón gazdálkodó mezőgazdasági tmasz-t, a társastermelési tmasz-t, a cukorgyárat, a készételgyárat, a kendergyárat, a Žitoprometot (malom, sütőde, tésztagyár) és a melaszfeldolgozót.

Hozamok (hekt. mázsa)

Kultúra	1970	1975	1980
<i>búza</i>			
összesen	32,9	34,6	47,5
társadalmi szektor	37,3	46,8	50,0
magánszektor	28,8	34,9	45,0
<i>kukorica</i>			
összesen	39,9	48,4	54,0
társadalmi szektor	39,8	42,4	65,0
magánszektor	39,9	49,8	52,0
<i>Cukorrépa</i>			
összesen	373,5	485,6	364,0
társadalmi szektor	410,9	500,0	370,0
magánszektor	313,7	464,6	350,0

A mezőgazdaság hozamai, habár azt az időjárás nagymértékben befolyásolta, mégis tíz év távlatából mérlegelve jelentős mértékben megnövekedtek.

Az agráripari kombinát össztermelésének az eredményességét nagymértékben csökkentette az is, hogy a keretében működő tmasz-ok kellőképpen nem hangolták össze termelési terveiket. Ennek következtében (amihez természetesen adott esetben a nyersanyag hiánya is hozzájárult) a meglévő kapacitások kihasználtságának a foka 1981-ben a következő volt: cukorgyár 93%, malom 77,62%, tésztagyár 80,06%, kendergyár-rostfeldolgozó 56%, pozdorja lemezgyár 61%, készételgyár 58,3%.

A mezőgazdasági tmasz a következő erőgépekkel rendelkezik: 125 traktorral, 35 különféle kombájjal és kellő számú kapcsolható eszközzel. Látásra ez igen magas szintű gépesítést jelent. A valóság viszont az, hogy egyrészt sokféle (traktor például 13 típus van), ami a pótalkatrészek beszerzését megnehezíti, másrészt 50%-a a mezőgépeknek amortizálódott.

A hozamok a hetvenes évek második felében (attól eltekintve, hogy növekednek) a tervezettnél alacsonyabbak. Továbbá nincsenek összhangban az alkalmazott technológiával és a befektetésekkel. A termelés felaprózottsága mellett szól az is, hogy 18–20 féle kultúrát termesztenek. A sokféle kultúra termesztése, hogy a munkálatokat időre befejezhessék, nagyfokú gépesítést és felszereltséget igényel, ami viszont a termelési költségeket növeli.

A mezőgazdaság szocialista szektorában 883-an dolgoznak. Közülük 171 nő. A közvetlen termelésben 710-en vesznek részt. A dolgozók szakképesítése a következő: egyetemi végzettségű 39, főiskolai 18, középiskolai 115, általános iskolát végzett 18, magasan szakképzett 7, szakképzett 191, félészakított 439 és szakképzetlen 56.

A község 3208 egyéni termelője közül mindössze 883 ötven éven aluli, 3422 hektár szántójuk van. Az 50–60 év közötti 666 termelő 2798 hektáron gazdálkodik. A 60–70 év közötti termelők száma pedig 922. Ezeknek 3474 hektár földjük van.

A községben 2602 hektár termőföld van a hetven évnél idősebbek tulajdonában. Aligha szükséges bizonygatni, hogy kevés az a parasztember, aki életének

nyolcadik évtizedében maga műveli a földjét. A földművesek nyugdíjaztatása két kérdést hivatott megoldani: megélhetést biztosít – noha gyakran igen szerény keretek között – a munkaképtelen földműveseknek, s társadalmisítja azt a földterületet, amelyen nem folytattak korszerű termelést. Zentán úgyszólván semmilyen eredményt nem értek el az idős egyéni termelők nyugdíjaztatása terén: csupán egy nyugdíjas földműves van. Pedig több mint 1100 háztartásnak volna joga a havi járandóságra. Az érdeklődés hiánya elsősorban azzal magyarázható, hogy a földművesek kevésnek tartják a nyugdíjat, kifogásolják, hogy az állandó rész kisebb a szociális segély összegénél, de az átadott föld után járó összeg sem lehet nagy, mivel a nyugdíjra jogosult háztartások a maximumnak átlagban alig több mint egyharmad részével rendelkeznek. Miből élnek akkor az idős földművesek?

Közismert, hogy az idős termelők földjeinek egy részét bérlők művelik, s hogy rendkívül nagy a földkereslet. Bizonyítja ezt az is, hogy a bérleti díj holdanként olykor az 1,4 tonna búza árát is eléri, tehát nyugdíj helyett a bérbeadás jelenti a megélhetést. Pedig a községben nincs bejelentett földbérlés, ami arra is utal, hogy sokan a maximumon felül is művelnek földet. Érthető, hogy az idős földművesek bérbe adják földjüket, ha így nagyobb a jövedelmük, mint a nyugdíj, sőt így a föld is megmarad. Ebből azonban arra is lehet következtetni, hogy a társadalom nem nyújt elfogadható feltételeket az idős termelőknek, olyan összeget, amiből valóban megélhetnek.

A zentai községben három évvel ezelőtt ötven, többnyire fiatal termelő fizetett nyugdíjjárulékot, azóta pedig 150-re emelkedett a számuk. Többségük fiatal, mivel a középkorúak – tekintettel arra, hogy a nyugdíjkorhatár elérésekor nem rendelkeznek majd annyi szolgálati idővel, hogy a nyugdíj összegével megelégednének – inkább elállnak a nyugdíjjárulék fizetésétől. Nagy eredménynek számít a nyugdíjbiztosítottak számának emelkedése. Az eredmény alighanem a feltételek megváltoztatásával magyarázható: amióta csak azok a társult földművesek élvezhetnek adókedvezményt, akik nyugdíjjárulékot is fizetnek, ugrásszerűen megnövekedett a nyugdíjbiztosítottak száma. Ezeknek a termelőknek a nagy része pedig szolgáltatást végez, s a kedvezmény ez esetben nem jelentéktelen. Arra lehet tehát következtetni, hogy a földművesek jelentős része az adókedvezmény miatt „vállalta” a járulék fizetését, s nem azért, mert öreg korára gondolt.

A magángazdaságok jószágállománya

	1964	1970	1975	1980
ló	3.047	2.604		924
szarvasmarha	4.401	5.290	7.300	6.397
birka	2.280	2.104	1.200	4.473
sertés	22.985	29.366	26.000	32.128

Az egyéni gazdaságok gépesítése folytán a lóállomány erősen megcsappant. Ugyanakkor a gyakran ingadozó felvásárlási és takarmányárak ellenére a jószágállomány fokozatosan növekszik (ellentétben az AIK-kal, ahol a növénytermesztés egyre jobban háttérbe szorítja a jószágtenyésztést).

Gépek, fogatok

	1960	1975	1980
traktor	20	309	855
cséplőgép	18	–	–
fogat	1.895	–	597
kombájn	–	21	52
fejőgép	–	–	45

A felsorolt mezőgépek mellett az egyéni gazdaságok még a következő gépféleségekkel rendelkeznek: 21 tehergépkocsival, 22 kombival, 822 személygépkocsival és 528 pótkocsival.

A jószágállomány piaci feleslege

	1970	1975	(tonna, hekt. lít.) 1980
<i>szarvasmarha</i>			
társadalmi szektor	582	240	200
magánszektor	912	1.215	1.395
<i>sertés</i>			
társadalmi szektor	1.084	1.004	1.250
magánszektor	3.450	2.750	3.600
<i>tej</i>			
társadalmi szektor	24.947	14.770	23.000
magánszektor	37.270	75.000	17.740

Az egyéni gazdaságok 1980-ban tehát a húshozamnak: szarvasmarha 87,46%-át, a sertésnek 74,23%-át, a tejhozamnak pedig 43,54%-át adták.

Foglalkoztatottság

Ágazat	1975	1980	1980/75
ipar	3.235	3.832	118,45
mezőgazdaság	1.098	1.082	98,54
építőipar	369	1.040	281,84
közlekedés	24	289	1.204,17
kereskedelem	602	610	101,33
vendéglátóipar	137	153	111,68
kisipar	686	283	41,31
közművesítés	101	81	80,20
összesen a gazdaság	6.251	7.370	117,90
gazd. kívüli ágazatok	2.138	2.327	108,84
összesen	8.389	9.677	115,35

A munkaviszonyban levők száma 1975–1980 között 1.288-cal, azaz 15,35%-kal növekedett. 1980-ban a község összlakosságának 31,70%-a van munkaviszonyban, a gazdaságban a lakosságnak 24,15, míg a gazdaságon kívüli ágazatokban 7,62%-a.

Az össz foglalkoztatottnak a gazdaságban 76,16%-a dolgozik. A gazdaságban a foglalkoztatottak száma 1975–1980 között 1119-cel növekedett, míg a gazdaságon kívüli ágazatokban 189-cel. A gazdaságon kívüli ágazatokban legtöbben az egészségügyben dolgoznak, szám szerint 605-en, míg az oktatási és nevelési intézményekben csaknem 500-an.

Migráció

Zenta város történetében a krónikások a lakosságnak a következő tömeges be-, vagy elvándorlását jegyezték fel, vagy utalnak arra:

– A XVI. század elején a török dúlás elől a lakosság tehetősebb része a távoli, északi megyékbe menekült. Erre minden valószínűség szerint a mohácsi csata (1526) utáni években került sor. A török hadak ugyanis a Duna baranyai oldalán vonultak fel Mohácsra, s Zentát ekkor még nem érintették.

– A XVI. század második felében a már korábban behódolt déli területekről az elnéptelenedett Zentára szerbek telepednek.

– A zentai csata után (1697) kialakult határőrvidéken, így Zentán is, a XVII. század elején grancsárok, magukkal hozva a családjaikat is, telepednek le.

– A határőrvidék egyre délebbre tolódásával a grancsárok kiváltságai megszűnnek (nincs többé rájuk szükség). Nagy részük családostól 1750–1755 között három hullámban kivándorol Oroszországba.

– A magyarok ismét 1770 körül kezdenek letelepedni. Zenta történetében ez volt a legjelentősebb számú betelepülés. A XVII. század elején ugyanis mintegy ezer lakosa van, míg a betelepülés után alig száz évre, 1860-ban már 17227.

– Az első világháború után, 1921-től kezdve az újonnan alakult SZHSZ Kormányátalakításának az ország déli részéről végez betelepítést. Új városrész is létesül, a kolónia. A kolonisták száma 7–800-ra tehető.

– Mivel a helybeli nincstelenek ezúttal sem jutnak földhöz, közülük 1925 táján sokan külföldre mennek dolgozni.

– A kivándorlás újabb hullámának az 1929–1930-ban bekövetkező nagy gazdasági válság ad újabb lökést. A becslések szerint ebben a két periódusban mintegy 300 zentai vándorol ki, nagyobbik részük Dél-Amerikába.

– A harmincas évek első felében évente mintegy 2300-an dolgoznak tavasztól ősziig vidéken, elsősorban a Pancsova környéki gátépítésen. Őszidőben pedig Dél-Bácskába mennek kukoricát szedni.

– A harmincas évek végén mintegy 300 zentai volt állandó munkaviszonyban, lakott is vidéken. A megszállás után legalábbis ennyien jöttek, költöztek vissza Zentára.

– 1941-ben a kolonistákat kitelepítik, vagy a különféle táborokba börtönzik.

– 1944-ben a lakosság létszáma lényegesen csökken, a zsidókat koncentrációs táborokba hurcolják.

– 1945 után a kolonisták visszatelepülnek.

(Adat a lakosság 1921–1945 közötti migrációjáról nincs. Napjainkig ilyesféle kutatómunkát senki sem végzett. Elsősorban azért nem, mert az ezzel kapcsolatos Zentán fellelhető dokumentáció a világháború alatt megsemmisült – mondotta mr. Dobos János történész, a Zentai Körzeti Levéltár igazgatója.)

A lakosság migrációjával kapcsolatban többé-kevésbé az utóbbi évtizedekben és napjainkban is hasonló a helyzet: összességében azt senki sem tartja számon. Vagy ha igen, akkor csak közvetlenül, a saját szemszögéből mérlegelve.

A felszabadulás utáni beköltözés

Év	Zenta	Felsőhegy	Kevi	Tornyos	Összesen
1946–1952	890	35	48	176	1.149
1953–1960	1.559	42	73	237	1.911
1961–1965	1.342	44	43	175	1.604
1966–1969	955	44	38	205	1.242
1970–1971	521	14	30	89	654
Összesen	5.267	179	232	882	6.560

1948-ban a községnek mindössze 29617 lakosa van. A legtöbb 1971-ben, 31416. Az aránylag nagyméretű beköltözés ellenére (6560) az előbb említett periódusban a község lakóinak a száma – a természetes szaporulat ellenére – mindössze 1799-cel növekszik.

A község lakosságának a száma az elkövetkező évtizedben viszont csökken, 1981-ben 30519.

Ahhoz, hogy Zentának 1971-ben volt a legtöbb lakosa, nagymértékben hozzájárultak a korábban létesített középiskolák is. Például az 1970/71-es tanévben Zentának 2078 középiskolai tanulója van. Ebből 739 helybeli, míg 1339 vidéki. A vidéki diákoknak jelentős hányada mint állandó zentai lakos jelentkezik.

Az iskolarendszer átszervezése után annak ellenére, hogy ma a szakirányú oktatásnak 11 különféle ágazata működik, már csak 250 vidéki fiatal tanul Zentán, azaz a korábbinak mindössze 18,67%-a.

A vidéki tanulók megoszlása: adai 83, kanizsai 34, törökkanizsai 25 és csókai 65. Ezek utazó diákok, akik a napi migrációnál jelentkeznek.

Más távolabbi községekből mindössze 43 fiatal tanul Zentán, ők viszont itt is laknak.

A község fiataljai közül 231 középiskolás tanul vidéken: Adán 49, Topolyán 14, Kanizsán 75, Törökkanizsán 5, Szabadkán 84, máshol 4. Mintegy 80%-a utazó diák.

Az 1981-es népszámlálás adatai szerint főiskolán és egyetemen (vidéken) 467 zentai fiatal tanul.

A tanyavilágban ma már csak egy négyosztályos szállási iskola működik, Keviben, Buránysoron pedig egy-egy. Tíz osztályos iskola Zentán, Felső-hegyen és Tornyoson van. Emiatt a napi migráció már az általános iskolásoknál is jelen van. Bogarásról Zentára naponta 24, Tornyosra a környező településekről és szállásokról 99, Tornyosról viszont a buránysori (roma) iskolába 13 gyerek utazik.

A kanizsai és a becsei speciális iskolákban (szellemi fogyatékosok) 32 gyerek tanul. Közülük 12 utazó.

A legutóbbi népszámlálás szerint 252 zentai dolgozik vidéken (más községben), de itt lakik.

Az agráripari kombinát mezőgazdasági tmasz-ának 883 dolgozója közül naponta több mint 5 kilométerre 490 községbeli dolgozó utazik. Ugyanakkor a környező községekben 71 dolgozója lakik.

A napi migráció egyik alapvető tényezője az úthálózat, illetve a közlekedés fejlettségi foka. Zentára naponta 107 autóbusz érkezik, és 107 indul ki.

A vidéki (boszniai) idénymunkások 1960-tól kezdenek rendszeresen a kombinátban dolgozni. Számuk eleinte 1000–1200 között mozog. A termelés korszerűsítésével párhuzamosan azonban egyre kevesebbre van szükség. Az utóbbi években már csak 350–400-ra.

1981-ben 56 zentai dolgozott külföldön. Legtömegesebben 1968–1970 között mentek ki, szám szerint 493-an. Ez az időszak volt az, amikor a község gazdasága a legnagyobb problémákkal küszködött. A külföldön dolgozóknak kb. az 50%-a szak- és magasszakképzettsgű munkás, akik korábban az iparban dolgoztak. A külföldi munkavállaláson levőknek viszont alig 10%-a volt mezőgazdasági munkás, illetve egyéni termelő. Mivel hazatérni igen kevesen szándékoznak (és jöttek is), elhelyezésük eddig nem okozott különösebb problémát.

Társadalmi életszínvonal

1971–1981 között a következő gazdaságon kívüli létesítmények épültek:
– az iskoláskor előttieknek 5, összesen 300 újabb férőhelyes épület (óvoda, bölcsőde, napközi);

- 21 tantermes általános iskola (konyhával, étkezdével, műhelyekkel, kabinettel stb.);
- tágas kiállítási termekkel és egyéb megfelelő helyiségekkel rendelkező épületbe költözött a múzeum;
- állandó kiállítási csarnokkal képtár létesült;
- az eddig több ízben ide-oda vándorló, mintegy hatvanezer kötetet számláló könyvtár megfelelő helyiségeket kapott;
- a népkertben pionírotthon épült, mellette játszótér (Vajdaságban még ma is alig néhány hasonló van). A már meglévő olimpiai méretű medence mellett egy kisebb, de ez már fedett, épül. Majd hamarosan kiépül a harmadik (50 méteres) medence is. Az atlétikai klub futópályáját műanyaggal vonják be;
- kezdetét veszi a város egységes csatornahálózatának kiépítése, egységesítik a város vízvezetékét, számos utcát aszfaltoznak, Felsőhegyen és Bogarason új egészségház épül;
- Pillanatnyilag folyamatban van egy új, az egész várost felölelő tágas, korszerű egészségház, a népkertben pedig hatsávós automata tekepálya építése.
- Az ötvenes évek végén Zentától mintegy 3 kilométerre északra, a Tisza partján munkásnyaraló létesül. Több munkaszervezet itt hétvégi házat épít, amelyek néhány nyáron át igen mozgalmasak. Csakhamar azonban ezek is elnéptelenednek, tönkremennek. A hétvégi üdülés, pihenés a hetvenes évek derekától kezd divatba jönni. Hasonlóképpen a néhány kvadrátos telkek vásárlása is, s egyre többen építenek kisebb-nagyobb hétvégi házat, melyekből a munkásnyaraló körül 64 épül ki.
- Az 1981-es népszámlálás adatai szerint a zentai határban 280 hétvégi ház van, amelyek közül 206 egyszobás. Továbbá 154 olyan épület (csőszház, kunyhó) van, amelyet ideiglenesen használnak.
- A nem hivatalos adatok, a községi mezőőri szolgálattól szerzett értesüléseink szerint viszont a határban levő hétvégi házak száma 1982 őszén jóval több 300-nál.

Lakásépítés

1961-ben a 31081 lakosú községben 6201 lakás van, azaz 1-1 lakásra 5 lakos jut. Ezeknek a lakásoknak a jelentős része régi, vert falú, szigetelés nélküli. A felszabadulástól 1961-ig ugyanis mindössze 1413 épült. Ezeknek is a fala nagyjából vegyes anyagból. 1918-tól 1945-ig ugyancsak 1413 épült, míg 1918 előtt 3375.

Hol hány lakás épült

Település	1946-1960	1961-1970	1971-1975	1976-1981
Zenta	961	1.778	1.404	1.183
Bogaras	84	42	42	54
Felsőhegy	120	117	63	60
Kevi	104	66	56	37
Tornyos	144	106	82	58
Összesen	1.413	2.109	1.283	1.392

1981-ben a 30.519 lakosú községben 11040 lakás van. Ebből a határban 2422. Zentán egy-egy lakás átlag 68,16 m². A tanyavilágban pedig 78,87 m².

A városban egy-egy lakosra 24,8 m² lakófelület jut, a tanyavilágban 26,9 m². Zentán lakásonként 2,75 személy lakik, a tanyavilágban pedig 2,82 (ez az úgynevezett nem létező átlag).

Az utóbbi tíz évben a községben 2675 lakás (lakóház) épült. Ebből Zentán 2223. Többek között a Tisza-parton egy új lakótelep is létesült.

Összegezés

Az új Jugoszlávia megteremtésével egy teljesen új – világviszonylatban is a maga nemében egyedülálló – társadalmi és gazdasági viszonyokat alakítottunk ki, amelyeknek egyik legfőbb tartozéka a dolgozónak a termelőeszközökkel és a megteremtett anyagiakkal való rendelkezési joga.

A felszabadulás utáni években, akárcsak az egész ország, Zenta is súlyos gazdasági problémákkal küszködik: a kisajátított nagybirtokokon és a konfiskált gyárakban, üzemekben termelni kell. Csakhogy nemigen van mivel és kivel. Ami kevés termelőeszköz létezik, az régi, elavult. A termelés korábbi irányítói egyrészt elmenekültek, másrészt ha maradtak is, nem élvezik (s nem is élvezhetik) a néphatalom bizalmát. A különféle munkaszervezetek élére a tegnap még szolgál, béres, vagy kétkezi munkás kerül.

Noha a termelés, a termelékenység, a gazdaság felhalmozása igen alacsony, s annak nagyobbik hányadát még hosszú évekig a mezőgazdaság adja, mégis kezdetét veszi egyrészt a korszerű gyáripár, másrészt a mezőgazdaság nagyüzemi termelésének megalapozása.

Külső segítség nélkül (Tájékoztató Iroda, el nem kötelezett politikánk) azonban csak a saját erőnkre támaszkodhatunk.

Ilyen feltételek, körülmények közepette a társadalmi és az egyéni életszínvonal növekedéséről nemigen beszélhetünk.

A gazdaság lendületes fejlődésére az ötvenes évek második felében kerül sor. A korszerű termelőeszközök egyre nagyobb fokú tudást követelnek.

A nagyobb műszaki tudással rendelkező dolgozó viszont egyre többet, jobbat, olcsóbban és gazdaságosabban akar termelni. Ugyanakkor mint fogyasztó is egyre igényesebbé válik. A hatás tehát kölcsönös.

A gazdaság szerkezetének a változása a lakosság összetételében is kifejezésre jut. A gyáripárban, az építőipárban, a kereskedelemben, a közlekedésben stb. mind több a közvetlen munkás. Azután nagymértékben megnövekedett a nem termelő dolgozók száma is. Viszont a magántermelők és a kisiparosok száma, akik a saját eszközeikkel termelnek, évről évre csökken.

Az ipar felszívóképessége ugyancsak véges. Mi több (törvényszerű) korszerűsítése folytán mind kevesebb dolgozót igényel. Az új munkahelyek létesítése viszont egyre többre kerül.

Ugyanakkor a magángazdaságban is óriási változások történnek. A korszerű technológia térhódításával, az út- és villanyhálózat kiépítésével párhuzamosan az egyéni termelő egyre több piaci felesleggel rendelkezik. Az anyagiak

gyarapodásával a falusi és a tanyasi meg a városi életforma közötti korábbi nagy eltérés lassan eltűnik, illetve nagymértékben csökken. Egyre több család biztatja gyermekét: Tanulj fiam, azután, ha akarsz, paraszt is maradhatsz. A közép- és főiskolát, vagy egyetemet végzett fiatalok közül azonban a régi környezetükbe kevesen kerülnek vissza. Tehát a szociális mozgékonyság itt is nagymértékben jelen van.

Elhelyezkedni viszont, ahogy már említettük is az iparban egyre nehezebb.

Zentai viszonylatban ebből a bűvös körből való kiutat egy másik kör, a harmadik tevékenységi kör, a terciális ágazatban való elhelyezkedés jelenti.

Zentának ugyanis számos olyan intézménye, fejlett szolgáltatási hálózata van, ami a hozzá hasonló, alig 24–25 ezer lelket számláló másik településnek nincs, vagy csak részben van. De nézzük konkrétan. A tevékenységi körök szemszögéből vizsgálva a község munkaviszonyban levő dolgozói a következőképpen oszlanak meg:

– az első tevékenységi körbe (nyersanyag-kitermelés) a foglalkoztatottak 11,18%-a dolgozik,

– a másodikban (gyáripar, építőipar, kisipar) 53,27%,

– a harmadik (a terciális körben) egészségügyi, közoktatás, kultúra, közlekedés, közigazgatás, kereskedelem stb. pedig 35,75%-a.

Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy a munkabíró, a dolgozni akaró valamennyi polgár maradéktalanul el tud helyezkedni.

Noha a vajdasági viszonylatban is Zenta az, ahonnan aránylag a legkevesebben mentek külföldre dolgozni, mégis ma már több mint félezren vannak oda. Hasonlóképpen sokan (ilyesfélét egyetlen fórum, testület se tart számon) költöztek el Vajdaság ipari központjaiba, elsősorban Szabadkára és Újvidékre, és nem utolsó sorban Belgrádba. Az utóbbi időben pedig egyre több fiatal magasszakképzettségű munkás, főiskolát és egyetemet végzett szakember költözött el Horvátországba és Szlovéniába.

Zentára viszont évente alig néhány vidéki szakember jön.

A korábbi években a községben a munkanélküliek száma gyakran az ezret is meghaladta. Az új gazdasági létesítmények kiépítésével és a meglevők bővítésével, korszerűsítésével (amiről már szóltunk) számuk jelentősen, a felére csökkent. Jelenleg 540 munkanélkülit tartanak nyilván. Közülük 264 szakképzetlen. Többségük (188) nő. A munkanélküliek másik nagy hányada (173) középiskolát végzett fiatal. Ugyanakkor pillanatnyilag a fém-, fa-, és a textiliparnak 150 szakmunkásra lenne szüksége.

A szakirányú középiskolákban 429, a főiskolákon és az egyetemeken pedig 467 zentai fiatal tanul.

Ha még holnap nem is, de azért néhány éven belül ők is szeretnének elhelyezkedni. És nemcsak nálunk Zentán, hanem többé-kevésbé országszerte, más községekben is.

Egyszóval a pillanatnyi kilátások sem biztatóak.

Amennyiben a szolgálati évek számát lecsökkentenénk, amit országos szinten latolgatunk, abban az esetben úgyszólván egy csapásra megoldódna a munkanélküliség. Az új, a kellő tudású és munkabíró fiatal szakemberek alkalma-

zásával viszont növekedne a termelékenység. Mindehhez azonban pénz kellene, aminek egyelőre erősen a szűkében vagyunk.

*

– Községünk legtöbbet ígérő gazdasági adottsága, lehetősége a földművelés és a jószágtenyésztés. Az ipar jelentős hányada is erre támaszkodik.

– Egyéni termelőink előregedése évről évre hatványozottabb. Jelenleg a 3208 közül 1659 hatvan évnél idősebb. Ezek 6076 hektár szántót művelnek, már ahogyan művelni képesek.

– Köztudomásúlag a gyáriparban egy új munkahely létesítése sokkal többbe kerül, mint a mezőgazdaságban. (Természetesen méregdrága hizlaldákat is „tudunk” építeni.)

– Az ételmiszer-termelés, ellátás, társadalmunknak egyre nagyobb gondot, problémát okoz, de ugyanakkor jó lenne minél több mezőgazdasági terméket exportálni.

Mindezeket a tényezőket figyelembe véve, véleményem szerint az elhelyezkedés kapcsán a zentai községben az eddiginél nagyobb figyelmet, teret kellene szentelni, adni a mezőgazdaságnak. Ennek velejárója lenne, hogy a fiatalok érdeklődési körét a mezőgazdaság felé irányítsuk. Továbbá, hogy a gazdaság szükségleteit az oktatási és képzési rendszerrel az eddiginél jobban összehangoljuk.

Forrásmunkák

1. Mr. Dobos János: Srednje škole. Senta, 1966.
2. Erdélyi István: A zentai könyvtárak története. Zenta, 1968.
3. Fábri Jenő: Zenta a török uralom alatt. Zenta, 1967.
4. Fábri Nándor: Zenta földrajza. Zenta, 1966.
5. Fodor István: Nyugdíj helyett földbérlet. Magyar Szó, 1982.
6. Dr. Jovan Ćirić: Osnove sociologije naselja i sociologije sela. Gradina/1979.
7. Katona Pál: Istorijat razvoja narodne vlasti u Senti. Senta, 1978.
8. Katona Pál: A múzeum története. Zenta, 1968.
9. Milivoje Knežević: Zbornik priloga za istoriju Sente. Senta, 1935.
10. Dr. Miloš Macura: Stanovništvo kao činilac privrednog razvoja Jugoslavije. Beograd, 1958.
11. Petkovics Kálmán: Mostoha barázda. Novi Sad, 1977.
12. Ing. Rácz Vince: Zenta mezőgazdasága, Zenta, 1979.
13. Dr. Stipe Šušar: Sociološki preseki jugoslovenskog društva. Zagreb, 1970.
14. Szűcs Lajos: Zenta – Városi Községi Gimnasium története. Zenta, 1905.
15. Tolmácsy Géza: A zentai társadalmi egyesületek. Zenta, 1972.
16. Tolmácsy Géza: A zentai sport és testnevelés krónikája. Zenta, 1971.
17. Dr. Vigh Ágoston: A zentai kórház története. Zenta, 1966.
18. Analiza ostvarenja srednjoročnog plana opštine u periodu 1966–1970, 1971–1975 i 1976–1979.
19. Analiza poslovanja privrede po završnim računima za 1981. god. SDK Senta i Skupština opštine Senta

20. Adatok és mutatók 1953-ból, a zentai képviselő-testület statisztikai osztálya
21. Az 1961., 1971. és az 1981-es népszámlálás Zentára vonatkozó adatai, a zentai képviselő-testület nyilvántartásából.
22. A Zentai Agráripari Kombinát közlönye: A gazdasági helyzet elemzése és az ezzel kapcsolatos tennivalók. Zenta, 1982.
23. Bács-Bodrog vármegye monográfiája. Budapest, 1910.
24. A magyar tanyarendszer múltja. Budapest, 1980.
25. Változó falu. Budapest, 1976.

Rezime

Uticaj privrednog razvoja na socijalnu strukturu naselja

Gradovi odnosno privredni centri po pravilu kao magnet privlače stanovništvo iz okolnih mesta pa i šire, ali kako i autor konstatuje to nije slučaj sa gradom Senta. Broj stanovnika ovog grada se permanentno smanjuje u zadnjih dvadeset godina i pored činjenice da se broj zaposlenih povećava. Šta je razlog tome?

Na ovo pitanje i niz drugih što proizilaze iz ovog pitanja proba autor odgovoriti u ovoj analizi sa ekonomskog i socijalnog aspekta.

Autor detaljno analizira privredna kretanja u gradu Senta i u celoj Opštini u periodu između 1970–80 godine, koja analiza može biti interesantna i kao samostalna celina, jer retko imamo priliku čitati detaljne ekonomske analize o privredi jednog vojvođanskog grada.

Pored ekonomske analize čitaoc ima ispred sebe prikaz migracionih kretanja na području opštine od XV veka do danas.

Pri kraju ove studije dobijemo prikaz društvenog, životnog standarda opštine kao i analizu društvene i privatne stambene izgradnje.

Summary

The Influence of Economic Development on the Social Structure of Settlements

Towns and other economic centres very often attract the population of the surrounding settlements and even further settlements, but this certainly isn't the case with Senta. The population of this town has become smaller and smaller through the past twenty years, even though the number of employees is growing. What is the cause of this?

The author tries to give an answer to the question and a number of others that arise. He gives a brief analyses of the economic currencies from 1970 to 1980 in Senta. The analyses could be interesting even as a separate unit knowing that we hardly ever have the opportunity of reading economic analyses about Vojvodina's settlements.

Beside the economic analyses the reader can also study the review of migration directions on the territory of the commune, since the fifteenth century.

The final part of the work deals with social living standards of the commune and analyses private house-building.